

KOCSIS GYULA

(ELTE, BTK, Néprajzi Intézet, Tárgyi Néprajzi Tanszék)

Pest megyei régiók parasztságának gazdálkodása a 18. század végén

Változatos természetföldrajzi tájakat fog egységbe a dolgozat címében szereplő közigazgatási egység, amely jelenlegi kiterjedésében a 20. század közepén, 1949-ben hozott rendelkezések eredményeképpen jött létre. A mai Pest megye falvainak túlnyomó többsége a korábbi Pest- Pilis- Solt vármegyéhez tartozó település volt. A megye természetföldrajzi képe változatos: a Duna jobb partján a Pilis és a Budai-hegység emelkedik, a folyó bal partját síkság szegélyezi, amelynek keleti peremén a Gödöllői dombság húzódik, a dombságtól északra pedig a Cserhátnak nevezett hegység magasodik. A folyó magyarországi szakaszának két nagy szigete a Szentendrei- és a Csepel-sziget is Pest megye területén található.

A táj népességének története is változatos. A budai oldal lakosságának túlnyomó többségét a 17. század végétől kezdődően megtelepedett német, szlovák és délszláv csoportok tették ki. A Csepel-szigeten is német, délszláv és magyar települések voltak találhatóak, míg a Szentendrei- szigeten csak magyarok laktak. A pesti oldalon mind a síkságon, mind a dombságon és a hegységben magyar, német és szlovák falvak léteztek.

A Pest megyei agrártörténet jeles kutatója Wellmann Imre a 18. századi parasztság gazdálkodását nagy mértékben befolyásoló domborzati- és talajviszonyok szerint alakított ki kisebb régiókat a megye Duna bal parti térségében.¹ Tagolása szerint dombvidéket, Galga- és Tápió- vidéket, Duna-völgyet és Duna-Tisza – közti homokhátságot különböztethetünk meg a vármegyében. A dombvidékhez három kistáj – Cserhát vidék, Gödöllői dombság és Tápiósáp vidéke tartozik. Ez utóbbit természetföldrajzilag a Gödöllői dombság dél nyúlványának tarthatjuk. A következő földrajzi régiót, a Galga- és Tápió-vidéket a Cserhátalja és a Tápiómente alkotja. A Duna-völgyében Pesttől északra, illetve délre eső falvakról szólhatunk.

Az Úrbérrendezéstől a jobbágyfelszabadításig eltelt mintegy háromnegyed század alatt keletkezett iratok tanúsága alapján a földrajzi táj adottságai mellett meghatározó jelentőségű lehetett számos úrbéres közösségben a földesúri gazdálkodás módja, a majorsági földek mennyisége, a nagyszámú helyben lakó kisbirtokos nemes „megélhetési” kizsákmányolása is. Wellmann Imrének a kilenc kérdőpontra adott válaszokra, mint azonos időben keletkezett, nagyobb térség – Pest megye – viszonyainak értelmezését lehetővé tevő forrásra koncentráció feldolgozása ez utóbbi szemponttal nem számolt. Igaz a nemesi gazdálkodásra alapuló elemzés nem is teszi lehetővé egybefüggő térségek kialakítását. A tudománytörténeti hagyományt követve mi is az általa kialakított tagolást követtük.

A Duna jobb partján a régiókra tagolást Faragó Tamás² és Őri Péter³ munkássága alapján lehet elvégezni. Itt az említettek által kialakított területi egységek alapján fogjuk vizsgálni a 18. század végén az úrbéres közösségek gazdálkodásának egyes elemeit⁴

A tanulmány legátfogóbb forrását a Mária Terézia úrbérrendeletében foglalt utasítás szerint községenként elvégzett vizsgálat eredményeként létrejött irat együttes – a községek elöljárói által az un. „kilenc kérdőpontra” adott válasz – jelenti. Ezt 1967-ben a már többször

¹ Wellmann I. 1967.28.

² Faragó T. 1985.

³ Őri P.2003/2

⁴ A régiók a következők: Szentendrei sziget, Duna jobb part, Pilis-hegység, zsámbéki medence, Budai-hegység, Dél-nyugati falvak, Csepel-sziget. Az összesen 15 régióhoz tartozó egyes települések felsorolását lásd! Kocsis Gy. 2008.

említett Wellmann Imre tette közzé⁵, illetve közelmúltban Novák László Ferenc újrapublikálta⁶. A nyomtatásban hozzáférhető forrásokon kívül elolvastuk P-P-S vármegye nemesi közgyűlésének levéltárában őrzött, 1770-1848 között keletkezett, túlnyomórészt a jobbágyság közösségi és egyéni sérelmeit rögzítő úrbéri iratokat, valamint felhasználtuk az 1771. évi dikális összeírásnak az egyes úrbéres háztartásokra vonatkozó gazdasági adatait. A régiók viszonyait az alábbi szempontok szerint vizsgáltuk.

Határhasználat

Irtások

Nyomáson kívüli földek, bérelt puszták, majorsági földek bérlete

Határhasználat

A Szentendrei sziget három falujának szántott határa két nyomásra volt felosztva. Szigetmonostoron volt egy-egy nyomásban legtöbb parcella – 18-18 darab. A sziget gazdaságaiban az őszi gabona túlsúlya figyelhető meg. A lakosok által adott magyarázat szerint az év első felében rendszeres áradások miatt a tavaszi gabonát kisebb területen vethették.

A Duna jobb parti települések láncolata Visegrádtól Promontorig (Budafokig, Bp 22. kerületéig) húzódik. A települések közös vonása, hogy határuk a Dunáig nyúlik. Ez részben könnyű értékesítési lehetőséget biztosított termékeik számára, részben – az áradások miatt gátolta a gazdálkodást. A nyolc településből négyben két nyomásról tettek említést, egyben – Promontoron azonban szántók nem, csak szőlők voltak, így határhasználati rendről nem beszélhetünk. Három mezővárosban Visegrádon, Szentendrén és Óbudán kevés volt a szántóterület és a határ - különböző okokból – nem volt nyomásokra osztva. A dikális összeírás ezen a kistájon is az őszi gabona túlsúlyát mutatja. A legnagyobb kiterjedésű és a legtagoltabb szántói a békásmegyerieknek voltak – a féltelkes gazda 23 parcellájába 20 pozsonyi/pesti mérő gabonát vethetett.

A Pilis hegység völgyeiben található hat falu előljárói által adott, nehezen értelmezhető válaszok alapján sem a nyomások nélküli, sem a kétnyomásos határhasználati rend nem zárható ki. A legkevesebb háztartásnak otthont adó három faluban az őszi gabona túlsúlya figyelhető meg, míg a másik háromban hozzávetőlegesen egyforma volt a kétféle gabona aránya.

A zsámbéki medencéhez a névadó mezővárost valamint hét falut sorolhatunk. A Magyar Királyi Kamara földes urasága alatt lévő három településen – Zsámbékon, Tökön és Perbálon – a szántókat két nyomásra osztva művelték. Az öt, magánföldesúri, illetve egyházi kézen lévő falu határa három nyomásra volt osztva.

A Budai hegységben található nyolc település közül a 17. század végén német telepesekkel újranépesedett háromban – Nagykovácsi, Hidegkút, Solymár – a vizsgálat idejére még nem alakították ki a nyomásos határhasználati rendet, szántóik az erdei irtásokban voltak. A többi falu szántói két nyomásban voltak.

A korabeli Pilisi járás délnyugati falvaiban – Budaörsön és Törökbálinton – is két nyomásról számoltak be a községi előljárók.

A Csepel-sziget mind a tíz településén két nyomásra oszlott a határ, a telki szántók rendkívül sok, nem egy esetben 50-60 parcellára osztódtak. A tököliek elmondták, hogy némely földjük annyira gyenge termőképességű, hogy a belévetett magot sem adja vissza. A szigetcsépiek szántóik használati rendjének ismertetése során a következőket mondták el: Egy holdba őszi gabonából 2,25 pm-t, tavaszi gabonából 2,5 pm-t vetnek. A jobb földek minden harmadik, a gyengébbek minden második évben ugaron maradnak. A jobb földek egy részébe

⁵ Wellmann I. 1967.

⁶ Novák L. F. 2005. és 2006.

kétszerbúzát vetnek, a többibe csak rozsot. A Csepel-sziget településein is az őszi gabona túlsúlya figyelhető meg. Ennek magyarázatát a tököliek egyik kijelentésében vélhetjük felfedezni: egyes dűlök talaja oly sivány homok, hogy a tavaszi szelek a homokkal együtt még a belé vetett magot is elhordják. A sziget német lakosságú falvaiban volt a legkevesebb háztartás, de ezekben volt a legmagasabb az egy telkes háztartásra átlagosan jutó gabonamennyiség.

A Pesttől északra Duna bal partján elhelyezkedő három falu közül kettő – Sződ és Dunakeszi – a gödöllői Grassalkovich uradalom szervezetébe tartozott, határuk két nyomásos volt, míg Rákospalota szántói három nyomásba voltak rendezve.

A Pesttől délre lévő Duna völgy 12 települése közül a legkésőbbben újranevesedett Felső-Dabas határa több nemesi család között oszlott meg. A földesurak az úrbérrendezés idejére még nem adták ki véglegesen jobbágyaik szántóját, így azok mindig azon földeket vetették, amelyeket földesuraik számukra esztendőnként kijelöltek. Itt tehát még nem alakult ki a nyomásrendszer egyik változata sem. A Dabassal szomszédos Gyónon és Sáriiban két nyomás volt, míg a többi település határában három nyomást alakítottak ki.

A Homokhátságon négy mezőváros – Monor, Cegléd, Nagykörös és Abony – és négy falu határhasználati rendjét vizsgálhatjuk. A török hódoltság időszakát kontinuus népességgel átvészelt két nagy mezőváros határában tanyákat – helyi kifejezéssel mezei kerteket – találunk, Monor határában két-, Abonyban három nyomás volt. A falvak határa többnyire két vetőre oszlott. Pilis volt a kivétel, itt azonban a harmadik vetőt a szomszédos pusztán alakították ki.

A Tápió–mente egyetlen mezővárosában, Nagykátán és három falujában három, öt faluban két nyomás volt. Nagykáta mezőváros határában a három nyomás közül csak egynek tudtak helyet szorítani, a másik kettővel bérelt pusztára kényszerültek. A szentmártonkátai határnak az egyébként két nyomásban művelt területétől elkülönülő egyik részén talajváltó, parlagoló gazdálkodást is folytattak: a határ partos részét felverték, három évig szántották, ezt követően legeltették.

A Gödöllői dombság déli részét alkotó, Wellman Imre által Tápiósáp vidékének nevezett kistájon 15 falut találunk. A kistáj legdélebbi, összefüggő tömbben elhelyezkedő öt falujában – Tápióság, Gomba, Káva, Bénye, Pánd – háromnyomásos rend szerint művelték a földeket. Ezen települések többségének úrbéres lakói nagyszámú, helyben lakó földesurat szolgáltak, dombos – völgyes, erdővel borított határukat a II. osztályba sorolták. Néhány településen az egyes földesurak alá tartozó jobbágyok eltérő kiterjedésű jobbágytelekkel rendelkeztek. Káva község előljárói azt is megemlézték, hogy a telekhez tartozó földeket minden esztendőben újraosztják, nagyságukat az egyes gazdaságok marháinak számához igazítva. Azaz a földközösség még eleven, működő gyakorlat volt. Bényén a nyomásokban kukoricát, Tápiósülyben az ugarokban dohányt is termesztettek. Kilenc falu határában a szántók két nyomásra voltak osztva. Az egyes nyomásokban viszonylag kevés dűlő volt, így a szántók nem voltak túlságosan elaprózva, többnyire 8 – 14 darabban voltak. Az egy háztartásra átlagosan jutó őszi gabona mennyisége Ecseren, a Grassalkovich uradalom falujában volt a legmagasabb, mintegy 42 pm.

A Gödöllői dombság volt a legnagyobb kiterjedésű kistáj, 22 település tartozott ide. Ezeknek több, mint egyharmadában, elsősorban a Pesttel szomszédos falvakban három nyomásos volt a határ. Három település Valkó, Vácszentlászló és Kisszentmiklós határhasználati rendjét az előljárók nyilatkozata alapján nem lehet rekonstruálni, tizenegy faluban két nyomásról számoltak be.

A 15 cserhádi település közül csak kettő határában volt három nyomás, az összes többiben csak két részre osztották a szántókat. Ezen határhasználati rendnek legpontosabb ismertetését a vácdukai előljárók adták: szántóik két „dűlőre” voltak a határban, a telkesnek az egyik dűlőben hat darab földje volt, elvethetett benne 16 pm-t, ugyanezen dűlőben két

darab volt tavaszi vetés alá, 6 pm kapacitással. Vácrátóton az úrbéri szántókat minden évben újraosztották.

A Cserhátalja mind a hat falujában két nyomásban voltak a szántók. A telekhez tartozó szántók kiterjedése jelentős eltéréseket mutatott nemcsak az egyes települések, hanem egy – egy falu különböző földesurakhoz tartozó jobbágysai között is. Verseg négy földesurának jobbágysai 58, 68, 85 illetve 44 pm területet vethettek. A szántók időnkénti újraosztásáról az úrbérrendezés idején nem szóltak az előljárók. Az Eszterházy uradalom két községében – Turán és Galgahévízen – 1813-ban kezdődött határrendezési perben az uradalmat képviselő ügyvéd szerint azonban az „extravillánumoknak” a két faluban tapasztalható nagy eltérései abból következnek, hogy „a lakosok esztendőnként önnön maguk között szokták egymás között felosztani, méregetni”.

A fentiek összefoglalásaként azt mondhatjuk, hogy az úrbérrendezés idején a vármegye falvainak túlnyomó többségében a kétnyomásos határhasználati rend figyelhető meg. A Duna jobb parti magasabb hegységek (Pilis, Budai hgs) néhány településén még nem alakították ki a nyomásokat. A Duna bal parti részén többféle rendet találhatunk: a Homokhátság déli peremén lévő nagy mezővárosok mezei kertes határát, a Pesttel szomszédos, vagy közeli falvakban három nyomást, a dombvidékeken pedig a két nyomás volt az uralkodó.

Irtások

A szigeti előljárók nem tettek róla említést. Az úrbérrendezési perben azonban bebizonyosodott, hogy tótfalusiaknak Tahi pusztán irtásaik voltak, amelyeket meg kellett váltaniuk.

A Duna jobb parti települések közül Visegrád, Bogdány és Kalász határában található irtásföldeket. Visegrádon minden gazdának volt maga által irtott, vagy pénzen vett irtása, a bogdányiak az 19. század közepén mintegy 340 hold irtás megváltására kényszerültek. Kalászon 1814-ben 273 darab, összesen 500 hold kiterjedésű irtást mértek fel.

A Pilis hegység hat faluja közül kettőben – Csabán és Szentivánon – nem említenek irtást. Szántón az 55 telkes közül 47-nek volt irtása, Sztlászlon a gazdákon kívül néhány zsellérnek is, Szentkereszten pedig minden telkesnek volt 2-16 pm kiterjedésű irtása. Vörösváron pedig a földesúr osztotta el az irtásokat 3 pm-s darabokban az 52 gazda között. Az 1840-ben kezdődött úrbéri perében Sztlászlon a „kopanicán” és a „lozokon” megtiltott legeltetését kifogásolta. Mindkét kifejezés irtásra utal.

A zsámbéki medence néhány falujában is említenek irtásokat. Bián a szőlők alatt „csináltak irtásokat, amelyekben szilváskertek, kender- és kukorica földek voltak”. Tinnyén 1,5 pm nagyságú irtásföldet jelöltek ki a lakosok számára, Telkiben a „Stockacker” elfoglalását sérelmezték az úrbéri perben. Pátyon 1815-ben 1000 – 2100 nöl nagyságú irtásföldet mértek fel.

A Budai hgs négy faluja – Bkeszi, Solymár, Borosjenő, Üröm – nem szólt irtásról, a másik négyben fontosak az irtványok. Hidegkúton majd minden szántó korábban erdő volt, Nagykovácsiban minden telkesnek és zsellérnek volt irtványa, Pomázon 1814-ben 900 hold irtványt váltott vissza a földesúr. A földesúr ügyvédje azzal vádolta a csobánkaiakat, hogy a földesúri terhek elkerülése érdekében lemondtak a házhely után járó szántóról, de irtásaikat megtartották.

A délnyugati falvak közül az úrbéri perben, a 19. század második felében említették, hogy Budaörsön a zsellérek által használt kukoruc acker-nek nevezett földek irtás eredetűek.

A Csepel-szigeten a Nagy Duna melletti falvak –Tököl és Lórév – határában lévő irtásföldekre utaltak, amelyeket kaszálóként, illetve kukorica földként hasznosítottak.

A Duna bal partján, sem az északi, sem déli falvakban, sem a Homokhátságon, sem a Tápió-vidéken nem voltak irtásföldek.

Tápiósáp vidéki falvak közül a 18. század elején Úri és Gomba határában voltak irtások, ezek azonban az úrbérrendezés idejére betagozódtak a nyomásföldekbe. Ebben az időben Tápiósápon tudtak még irtásokról, ezekben minden gazdának egyenlő nagyságú kukoricaföldeket mértek ki.

A Gödöllői dombság területén a 18. század elején Valkón és Vácszentlászlón találtak irtásokat. Az úrbérrendezés idején Kerepesen, Valkón és Szadán tettek említést irtásokról. Az úrbéri per idején 461 hold irtást kellett megváltaniuk a kerepesi gazdáknak, Vácszentlászlón pedig közel 200 holdat.

A Cserhát vidéke tizenöt településének felében nem tudtak irtásokról. Kisnémediben azonban úgy tudták, hogy határuk majdnem fele irtvány, a szőlőket is irtványokban építették, és a kukorica földeket is esztendőről esztendőre irtványokkal szaporították. Püspökszilágyon irtvány szántók és rétek voltak, Hartyánban urasági engedéllyel irtottak. Bottyánban is a kukorica földek voltak az irtványokban, Acsán pedig mind a telkeseknek, mind a zselléreknek voltak irtványaik.

A Cserhátalja falvai közül egyedül Turán szóltak irtványokról, használatuk módját azonban nem tudjuk meg.

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy a korabeli pilisi járásban a 18. század utolsó harmadában jelentős szerepe van az irtásgazdálkodásnak, intenzíven folyik a szántók, kaszálók, gyümölcsös kertek létesítése. A kecskeméti járás területén nem szólhatunk irtásokról, a váci járás területén pedig inkább a 18. század elején lehetett jelentős az irtástevékenység. Kiemelendő, hogy a kukorica földek a legtöbb faluban az irtásokban találhatók.

Nyomáson kívüli földek, bérelt puszták és allodiális földek

A szentendrei szigeten a pócsmegyeri és a szigetmonostori előljárók említették, hogy a nyomásokon kívül is vannak kukorica termesztésre használt földjeik.

A Duna parti települések közül Békásmegyeren és Óbudán kukorica földeket, Tétényben kukorica- kender- és káposztásföldeket soroltak fel. Békásmegyer Kissing pusztát, Bogdány pedig Váradot bérelte az uraságtól.

A Pilis hegység falvai közül egyik sem bérelt pusztát. A nyomáson kívüli földekben Piliscsabán kukoricát, káposztát, kendert, Szentlászlón káposztát, kendert, Vörösváron kendert termesztettek. Vályi András Szentiván dohány- és Vörösvár burgonya termelését emelte ki.

A zsámbéki medence minden településén volt kenderföld, Bián, Jenőn, Pátyon, Perbálon, Tinnyén, Torbágyon, Tökön káposztáskert is. Kukorica földet csak Bián, Tinnyén Perbálon és Tökön említettek. Perbálon és Zsámbékon a saját határukban lévő majorsági földeket bérelték az uradalomtól, Tök és Zsámbék lakosai Anyácsa, Tinnye lakosai pedig Jászfalu pusztát bérelték. A pátyi lakosok szerződéses viszonyban voltak egyik földesurukkal, a saját járadékaikat váltották meg évente fizetendő meghatározott összegért.

A Budai hgs-ben Budakeszin, Borosjenőn és Ürömön voltak nyomáson kívüli kukorica földjei az úrbéreseknek. Vályi András Nagykovácsi káposzta-, Solymár káposzta és korompély termelését emelte ki. A budakeszi jobbágyok Csiki pusztát bérelték, itt muharföldjeik is voltak. A pomáziaknak a szomszédos Szenc és Kiskovácsi pusztákon voltak a nagykiterjedésű irtásföldjeik.

Budaörsön és Törökbálinton minden háztartásnak volt kukoricaföldje, a törökbálintiak a község határában lévő majorsági földeket, a budaörsiek csiki pusztát bérelték.

A Csepel sziget településein a földesúri adózással összefüggésben említődnek a nyomáson kívüli földekben termesztett növények. Némely itteni falunak a Duna szigeteiben

vannak gyümölcsös kertjei. Szigetszentmiklós, Tököl és Ráckeve bérelt puszták használatával egészíti ki saját határát, a pusztákat elsősorban legeltetésre használják.

A Duna-völgy mindhárom északi faluja élt a pusztabérlet lehetőségével, elsősorban legeltetésre, illetve kaszálóként hasznosították.

A Duna-völgy déli településeinek előjárói is csak az adózással kapcsolatban említik kerti növényeket. Minden faluban volt kukorica föld és káposztáskert. Ez utóbbi Bugyin különös fontossággal bírt. A kistájon nagyterjedésű majorsági hasznosítású, majd a 18. század utolsó évtizedében betelepített puszták voltak, de a települések közül csak Sári, Bugyi Soroksár bérelt pusztáiról van tudomásunk.

A Homokhátsági települések előjárói is csak az adózás kapcsán említették a kerti növényeket, kukoricás, káposztás, tökös kertekről szóltak. Cegléd és Irsa kivételével az összes település pusztát is bérelt. A bérleteket legeltették, kaszálták, de vetették is. Az abonyiaknak a szállásaik voltak Paládics pusztá Tiszára néző magaspártján.

A Tápió-vidék településeinek pusztáinak használata visszanyúlik a török hódoltság időszakába. Nagykáta, Szentlőrinc- és Szentmártonkáta többcélúan hasznosította bérelt pusztáit, Györgye és Szele jobbágynak jószágai ingyen legelhettek a földesúri pusztákon. Az adózás kapcsán hat faluban köles termesztésről, öt faluban kukorica földekről szóltak.

Tápiósáp-vidéken Ecsér, Uri, Mende, Sáp, Süly és Maglód úrbéreseinek volt módjuk a településükkel szomszédos puszták használatára. Ezeket szántották, legeltették, makkoltatásra hasznosították. A kilenced / heted fizetési kötelezettségek alapján tudjuk, hogy a régió számos falujában termesztettek kölest, lencsét, káposztát, kendert, kukoricát, tököt, babot. A térség egy kisebb egységében egymással szomszédos, erősen homokos határú három faluban (Ság, Süly, Szecső) dohányt is termesztettek. Vályi András szerint a híresen ízletes kókai tormát Bécsbe is szállították.

A Gödöllői dombság területének nagy része a Grassalkovich uradalomhoz tartozott. Az uradalom falvai közül hatnak az előjárói említették, hogy a településükkel szomszédos valamelyik pusztát használják. Az Eszterházy uradalomhoz tartozó két falu – Valkó és Vácszentlászló a földesúr Külső-Szolnok megyei Kürt pusztáját kaszállhatta, marháikat ott teletethették. Fót és Szada lakosainak is lehetőségük volt a pusztabérletre. Tíz településen a lakosoknak néhány pm terjedelmű kukorica és kenderföldjük volt. Dányon olyan mennyiségben termeltek kukoricát, hogy Pesten is árulhattak belőle. Kerepesen és Isaszegen dohányt említettek. A 18. század végén a káposztatermelés igen jelentős volt Bagon, 32 ezer fő káposzta után teljesítették a földesúri kilencedet.

A cserhádi térség négy falujában kukorica- és kenderföld után fizetendő járadékról szóltak, hat faluban egy-egy pm terjedelmű kukoricaföldjük volt a lakosoknak. (Bottyán, Hartyán, Kisnémedi, Ppszilágy, Kisújfalú, Mácsa) Ezekben a településeken káposztáskerteket is említettek. Nevezetes volt a Pphatvanban termelt dohány. A falvak többségének (9 falu) nem volt lehetősége pthasználatra. Tótygyörk lakói a szomszédos Almás pta egy részét használták. A mácsaiak Ecskend ptn legeltettek, erdejét élték. Aszódnak Varsány és Mindszent ptn szántói voltak.

A Cserhátalja négy falujában a nyomáson kívüli földekben kukoricát termesztettek, Zsámbokon pl. 8 pm nagyságú földekben. A hévíziek káposzta termelése olyan nagyarányú volt, hogy Vályi András szerint a pest-budai eladásokon kívül az alföldieknek is jutott belőle. A térség falvai közül csak kettő (Boldog és Tura) előjárói nem említették hogy bérlettel kell pótolniuk községhatár szűkösségét. A többi négy falu mindegyike valamilyen pusztai haszonvétellel egészítette ki saját forrásait. A pusztákat legeltették, kaszálták, eredeiket használták. A hévízgyörkieknek Tótfalu pusztán vetéseik is voltak, egy-egy gazdának legkevesebb 12 kilányi.

Összefoglalásképpen azt mondhatjuk, hogy a Duna jobb partján a pusztabérlet viszonylag ritka, hasonlóan a Cserhát vidékéhez. A Duna bal part számos régiójában általános a községek pusztabérlete. Majorsági földek használatáról többnyire a Grassalkovich uradalomhoz tartozó falvak tesznek említést.

Felhasznált irodalom

Faragó Tamás

1985 Paraszti háztartás- és munkaszervezet típusok Magyarországon a 18. század közepén. Pilis-Buda környéki háztartások 1745 és 1770 között

Őri Péter

2003/2 A demográfiai viselkedés mintái a 18. században. Budapest

Novák László Ferenc

2005 Mária Terézia úrbéri összeírása Pest- Pilis- Solt vármegyében. Nagykőrös

2006 Pest- Pilis- Solt vármegye népe a XVIII. században. Nagykőrös

Wellmann Imre

1967 A parasztnép sorsa Pest megyében kétszáz év előtt tulajdon vallomásainak tükrében. Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Budapest.

Források

Pest- Pilis- Solt Vármegye Nemesi Közgyűlésének Iratai, Úrbéri iratok PML. IV.1.h.

Pest- Pilis- Solt Vármegye Nemesi Közgyűlésének Iratai,

Köz- és Kisgyűlési Iratok, Úrbéri iratok

PML. IV.3.c.4.

Pest- Pilis- Solt vármegye adószedőjének iratai

PML. CP.II.281.

Pest- Pilis vármegye cs. kir. Úrbéri Törvényszékének és Pest- Solt

Vármegye cs. kir. Úrbéri Törvényszékének egyesített iratai

PML. IV. 165.a.